

› Nii saab peategelasest Annast kiivakasvanud kodanik, kelle loomulik elupotentsiaal jääb suures osas realiseerimata. Rom-s „*Korter*” (1985) vaadeldava mikroühiskonna individuaal- ja sotsiaalpsühhol. liinid viitavad veelkordselt toonastele valulistele protsessidele Eesti ühiskonnas. Korter on sümbolina kodu vastand, ühiskorter – sundkoosluse võrdkuju. Suhteid mõjutavad sotsiaalne mälu ja igapäevase varasem biograafia, tunnetatakse millegi püsiva kadumist, mistõttu on pealesunnitud inimsuhete lagunemine ühel hetkel paratamatu ning lähitulevikule mõeldes prohvetlikki. Täenduslik sisuline koormus korterielanike eneseotsingutes ja tõetaotlustes on korduval peeglimotiivil. Rom. on mitmekihiline ja võimaldab erinevaid lähenemisi.

Rom. „*Nime vaev*” (1994) on esimene taasiseseisvusaegne ulatuslik proosateos, milles käsitletakse äsjaseid üleminekuaastaid tagasivaadetega okupatsiooniaega, mis meenutab paljudele eestlastele koduta lapsepõlvi, hukkusid, ka tagasitulekuid ja kõigele vaatamata elamiskangekaelsust ning lõpuks lootust püsima jääda oma ajalooliselt õige nime all. See on minategelase pingestatud sisekõne, mis põimituna rohkete unenäopiltidega avardub kõnekaks tunnetus- ja ajakangaks. Lähema mineviku mälestus- ja meenutushetked sidestuvad kujutluste ja unenäudega justkui kunagi kohatud, samas ootamatuteks tähendusväljadeks ka lühiproosakogumikus „*Surma sünnipäev*” (1996). Sünge pealkiri assotsieerub mis tahes süsteemi või koosluse lõpuga, kui elu muudetakse näitemänguliseks. – M. proosa väljendusviis on komplitseeritud, tekstide ehitus sügavalt vaimne, mis eeldab lugejalt head ajaloo- ja kaasajataju, sisseelamisvõimet. Vastuhakus kaduvusele käsutab M. mõtet, sõna ja kujundit võrdse paindlikkusega ning saavutab nii proosas kui ka luules ühtse tervikteksti, milles on suur osa tunnetusel, selle võimalikkusel ja suhtel tegelikkusega. – Kirjanduse eritlejana on M. käsitlenud erineva loomislaadiga autoreid (V. Vahing, V. Härm, J. Viiding jt.), klassikapärandist ulatuslikumalt F. Tuglast kriitikuna; ta artiklitest ja arvustustest on ilmunud valimik „*Kirjanduse seletusi*” (1986). M. luulet on tõlgitud saksa, vene, soome, prantsuse, moldova, poola ja ungari keelde. Saksa keelde näit. antoloogias „Das Leben ist noch neu” (Karlsruhe 1992) ja ajak-s „Estonia” (1995, 2; Frankfurt, mõlemas tlk. Gisbert Jänicke), pikem luuletsükkel ajak-s „Edit” (1996, 12, tlk. G. Jänicke ja J. Lendle).

Silvia Nagelmaa. "Eesti kirjanike leksikon" (2000, lk 339-340)

Ene Mihkelson

PÄEVAD ON LAUSED

ENE MIHKELSON

PÄEVAD ON LAUSED

ENE MIHKELSON

Mihkelson, Ene (21. X 1944), luuletaja ja prosaist. Sünd. Viljandimaal Imavere v. Tamme k. talupidaja tütreana, õppis Rakvere raj. Rägavere 7-kl. koolis 1952-53, Karitsa 7-kl. koolis 1953-59, Rakvere internaatk-s 1959-63 ja TRÜ aj-keeleteadusk-s 1963-68, lõpetas eesti filoloogina. Töötas Võnnu keskk-s õpetajana 1968-69, Tartus KM KO-s tead. töötajana 1969-79, TRÜ žurnalistika kat-s ajuti lepingulistel töödel 1979-81. KL-i liige 1979, seitsaadik ka kutseline kirjanik Tartus. – Esimesed luuletused ilmusid ajal-s „Tartu Riiklik Ülikool” 1967, esimesed arvustused 1973, novell „Gregor” 1980 (Lng nr. 10). 1976. a. „Loomingus” ilmunud luuletuste ja retsensioonide eest sai M. ajakirja aastapreemia. Esimestes luulekogudes „*Selle talve laused*” (1978), „*Ring ja nelinurk*” (1979) ja „*Algolekud*” (1980) on M. luule suuresti isikukeskne, lüürilise mina süvakihid avanevad järk-järgult. Peam. sisulised märksõnad on aeg, aja vool läbi inimese; mälu ja mineviku lahutamatus olevikust. Seotus minevikuga ja edasiminekusund kujundavad ringi, mille juurde ikka uuesti ja uutelt kogemusastmetelt tagasi pöörduakse. Kogu „*Tuhased tiivad*” (1982) avab ligemalt M. loomingut toinud süvahoovusi, mis seni jäänud mitmel põhjusel varju. Ajad ja olud hakkavad avanema samal aastal „Loomingus” esitrukina ilmunud romaanis „Matsi põhi” ning selginevad järk-järgult üha enam luulekogudes „*Igiliikuja*” (1985), „*Tulek on su saatus*” (1987) ja „*Elujooms*” (1989), lubamata unustada, et kõik eelnenu on veel painavalt tänases. Ka kogudes „*Võimalus õunast loobuda*” (1990, KL-i aastapreemia 1991), „*Hüüdjä hääl*” (1993, Eesti Raamatu preemia 1993; eesti kirj. aastapreemia 1995) ja „*Pidevus neelab üht nuga*” (1997) on palju kordusmotiive, mis on iga kord asetatud uude konteksti, esinedes kord vihjamisi, siis intensiivsemalt ja üldistavamalt, hilisemal ajal ka napi varjatud huumoriga, andes isiklikule elufaktile taas uue ja avarama tähenduse. Täendusrikkust lisavad ka allusioonid varasemale eesti kirjandusele ja rahvaloomingule. Vormis on M. truuks jäänud vabavärsile, mille eurütmia on järk-järgult suurenenud. Väljenduslaadilt on M. luule lüürilise ja eepilise alge peaaegu märkamatu viljakas sümbioos, kujunditerohke liikumine seoselt seosele. On saanud J. Liivi luuleauhinna 1994 luuletsükli „Eesti elu” ja teistkordselt 1999 pealkirjata luuletuse „Jah ikka veel see tunne...” eest. – Proosaloomingus keskendub M. süvitsi eestlaste saatuseloole viimasel poolsajandil, tunnetades elu kui tervikut, mille protsessidesse jäik vahelesegamine on lõhkunud loomulikku arengut nii sotsiaalses kui ka vaimuilmas. Rom-s „*Matsi põhi*” (1983; Lng 1982, 11-12; Lng preemia 1983) ongi, küll pealkirja tähendust sageli muigega võrtsitades, ometi tunnetatud mitme inimpõlve jooksul kujunenud koosluse ja traditsioonide purunemist sõja- ja sõjajärgsete aastate okupatsiooni mõjul, vanemate ja laste, inimeste ja maa vahekordade, ka suguvõsasiseste suhete nihestumist, identiteedi habrastumist või katkemist. Rom-s „*Kuju keset väljakut*” (1983, koos „Matsi põhjaga”) keskendub M. üksikisiku saatusele, mille kujunemise üks niite ulatub samuti tagasi sõjaaega. Uurijaliku täpsusega jälgib kirjanik stalinistliku ühiskonna institutsioonide silmakirjalikkuse mõju peategelasele. Usk etteantud mallidesse, püüd nende järgi elada, samas ähmane aimus, et kusagil on mingi viga, mille leidmise välistab inimliku toe puudumine. ›

PÄEVAD ON LAUSED

ENE MIHKELSON

PÄEVAD ON LAUSED

ENE MIHKELSON

TARTU ÜLIKOOLI
KIRJASTUS

Toimetaja Arne Merilai
Keeletoimetaja Katrin Ennus
Kujundaja Aita Linnas
Küljendaja Aive Ottep

Täname Eesti Kultuurkapitali ja
Tartu Ülikooli Kirjastust trükitoetuse eest

ISBN 9949-11-106-4

Autoriõigus Tartu Ülikooli Kirjastus, 2005

Tartu Ülikooli Kirjastus
www.tyk.ee

SISUKORD

Saateks	7
I	
Janika Kronberg	
<i>Tõu tõlk</i>	11
Sirje Kiin	
<i>Ene Mihkelsoni ajatud algolekud ehk Meie matsi põhi</i>	21
II	
Aare Pilv	
<i>Pingul veinilähkrid</i>	33
Arne Merilai	
<i>Sisesiire. Ene Mihkelsoni poetikast</i>	42
Eva Rein	
<i>Trauma, keha, mälu ja narratiiv Ene Mihkelsoni romaanis "Ahasveeruse uni"</i>	55
Aija Sakova	
<i>Kirjutamine kui mäletamine. Ene Mihkelsoni "Ahasveeruse une" ja Christa Wolfi "Mõtisklused Christa T.-st" ning "Lapsepõlveldõimede" võrdlus</i>	76
Tiina Kirss	
<i>Kiikudes Jakobi redelil: unenäod ja sisekroonika Ene Mihkelsoni proosas</i>	93

III

Madis Kõiv	
<i>Nime vaev</i>	109
Arne Merilai	
<i>Kaalud, ei kõnele</i>	113
Tiit Hennoste	
<i>Mahasalgamise maa ajalugu</i>	117
Kivisildnik	
<i>Mihkelsoni kollektiviseerimine</i>	122

IV

<i>Kirjanikku usutelles. Vahendanud Arne Merilai</i>	125
<i>Päevad on laused. Luulekava. Koostanud Arne Merilai</i>	133

V

<i>Ene Mihkelsoni bibliograafia. Valinud Jaan Malin</i>	149
---	-----

SAATEKS

Ene Mihkelson, tammsaarelik sisekaemuslik süvajatustaja ja liivilik tundlik mõtteluuletaja, on eesti kirjanduse ilmet jäädavalt muutnud. Tema kümme vabakõnelist luuletuskogu koos kahe valikkoguga ja romaanitõus “Matsi põhi”, “Kuju keset väljakut”, “Korter”, “Nime vaev” ning “Ahasveeruse uni” on rajanud uue, mihkelsonliku kõrgkirjanduse. Kirjanduse, mis kestab — rahvuslikult, kunstiliselt, *in spe* polüloogiliselt.

Samm-sammult jõuab taoline teadmine vaimselt nõudlike lugejate imetleva äratundmise ja kriitikute pidukõnede ajajärku. Loetagu vaid mõnd käesoleva kogumiku käsitluse avangut, mis sellisena märgivad ilmselt alles algust. Kirjandusloolane ja isamaapoliitik Sirje Kiin vaimustub siiralt:

Ene Mihkelsoni looming on tõsine ja vägev. Kujunditiheda luule ja vaimselt pingsa proosa autorina on Ene Mihkelson kirjutanud end kahekümne viie aastaga eesti kirjanduse elavaks klassikuks, kelle tähenduse mõistmise ja hindamise aeg on käes.

Karm kriitik Tiit Hennoste sulab, ülistades romaani “Ahasveeruse uni”:

See on suurromaan. Selliseid on eesti kirjanduses kirjutatud vähe ja viimasel ajal liiga vähe. See on väga sügavale minev raamat eestlaste olemise keerukusest ja haprusest aegade, võimude, olude piiril. Pärast seda romaani peab palju pingutama, et öelda midagi uut eestlaste viimaste aegade olemist määranud sõlmaastate, sõja ja sõjajärgse aja kohta. Selles loos on tohutult kihte ja sõlmi.

Filosoof draamatik Madis Kõiv kogeb hämmastavat vaimuühtsust “Nime vaeva” lugedes:

Esialgsete muljete meelesegaduses arvasin, et olen selle raamatu ise kirjutanud. On isiklikke kogemusi, kinniskujutelmi ja harjumusi ..., mis ei rända

indiviidilt indiviidile ja on peades (?) jäigalt fikseeritud. Nii mõtlesin meelesegaduses, ja segadus see muidugi oli. Lause ise tuli ja veenis mind ümber. Sest kust oleksin võtnud need nõtkelt plastilised, lõhkemiseni üli- ja ületähendatud diskursused.

Sadade lemmik, kirjaniku sõber Kivisildnik heidab kinda ja manitseb:

*Käesolev kogumik tõestab
Kujukalt et mihkelsoni kollektiviseerimine
On ränk väljakutse kellele iganes*

21. X 2004 korraldasid Tartu Ülikool ja Eesti Kirjandusmuuseum Ene Mihkelsoni loomingule pühendatud ettekandepäeva “Igaüks on hüüdja hääl”. Eesmärk oli koondada nii olemasolevat Mihkelsoni-teadmist kui ka öelda uut, rajamaks alust tulevasele tõlgendusele, osutada tarvilikku mõistmistuge. Raamat koondab käsitlusi konverentsilt ja selle ümbrusest, pakkudes erinevaid sissevaateid kirjaniku keeruka mõtte- ja kujundi-struktuuriga sõnumisse. Mida rohkem on selliseid tõlgenduskoikumikke, seda väiksem oleks meie kirjanike monograafiate põud.

Pidukiri — *Festschrift* — on jagatud tinglikeks alaosadeks: pateetika, analüütika, kriitika, poeetika ja bibliograafika.

Pühendusteose avavad kohaselt ülevas toonis kirjaniku head tundjad ja tuttavad, Tartu kirjanike juht Janika Kronberg ning kauaaegne hooliv kaasteeline Sirje Kiin.

Teine osa liigub üle luuleanalüüsi proosa ehk “Nime vaeva” ja “Ahasveeruse une” kujundisüsteemi mõtestamise poole. Aare Pilve ja Tiina Kirsi käsitluste kvaliteeti näitab ilmumine Loomingus, samuti vahest “Sisesiirde” avaldamine Keeles ja Kirjanduses. (Kogumiku varem ilmunud tekstide vormistust on ühtlustatud.) Läbinägev narratiivimõistja on Kanada kirjanduse lektor Eva Rein, kelle artiklist võib saada peatükk tema doktoritööst. Magistrant Aija Sakova pakub naiskirjutuse põneva võrdlevanalüüsi, mis kasvas välja eesti kirjanduse seminarist ülikoolis.

Kirjaniku eelistusel väärtustatakse senisest vastuvõtust kolme arvustust. Esmalt Madis Kõivu empaatiline lähenemine “Nime vaevale” ja selle vangilaagritest ehk julgeoleku nimekirjadest tagasitulistajate ajale. Teiseks valikkogu “Kaalud ei kõnele” vaagimine allakirjutanu poolt ja kolmandaks hinnang suurromaanile “Ahasveeruse uni” Tiit Hennoste sulest. Vildelikku värss-följetoni ehk metakriitikat viljeleb Kivisildnik, soovitades

---

kriitikuile vahelduseks ka ise seista püssiraua ees või kogeda metsavenna kõrvale matmise tunnet.

Neljas osa pakub harvanähtava (valikuliselt edastatud) loomingu-
loolise usutluse kirjanikuga ja raamatule nime andnud luulekava “Päe-
vad on laused”, mille lavastas Lembit Peterson ning esitas sisenduslik
Theatrumi trupp Tallinna Kirjanike Maja musta laega saalis 20. X 2004.

Pidukirja lõpetab mihkelsoniaana kauaigatsetud bibliograafia, mille
valis Jaan Malin.

Täna kirjanikku ja Katrin Ennust rohke abi eest toimetamisel, kõiki
kaasautoreid ning lootusrikkaid lugejaid! Loomulikult Eesti Kultuur-
kapitali ja Tartu Ülikooli Kirjastust teose trükkijõudmise eest!

Toimetaja